Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

директор навчально-наукового інституту
соціології та медіакомунікацій

Олена МУРАДЯН

«28» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Макросоціологія

рівень вищої освіти бакалавр
галузь знань С соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність С5 Соціологія
освітня програма соціально-політичні та маркетингові дослідження
вид дисципліни за вибором
факультет ННІ соціології та медіакомунікацій

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою ННІ соціології та медіакомунікацій

“26” серпня 2026 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Нехаєнко Оксана Василівна, докт. філ-ії з соц-ії, доцент ЗВО кафедри політичної соціології ННІ соціології та медіакомунікацій

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології

Протокол від “26” серпня_2026 року № 1

Завідувач кафедри політичної соціології

_____ Бойко Д. М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»
назва освітньої програми

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
«Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

_____ Мурадян О. С.
(підпис) **(прізвище та ініціали)**

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ соціології та медіакомунікацій

Протокол від “ 26 ”_серпня_2026 року № 1

Голова науково-методичної комісії ННІ соціології та медіакомунікацій

_____ Сорока Ю. Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Макросоціологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності С5 Соціологія освітньо-професійної програми «Соціально-політичні дослідження»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1.Метою навчальної дисципліни є формування інтелектуально-професійного фундаменту соціологічних інтерпретацій макрорівня соціального життя та практичних навичок макросоціологічного аналізу через ознайомлення студентів із основними підходами до розуміння макроструктур та з метою формування навичок до вивчення соціальної структури та її змін.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

1. поглибити та масштабувати знання студентів з історії соціології
2. визначити сутність, центральні принципи та питання, межі, особливості, цілі мікросоціології як особливої концептуально-дослідної рамки;
3. розкрити специфіку вироблення й застосування макросоціологічного знання;
4. познайомити студентів із основними теоретичними підходами, що сфокусовані на макрорівні соціальної дійсності або мають макросоціологічні перспективи
5. проаналізувати можливості застосування макросоціологічного підходу для теоретичного та емпіричного аналізу сучасних суспільств;
6. визначити співвідношення та зв'язки між мікросоціологією, мезосоціологією та мікросоціологією;
7. познайомити студентів з головними тенденціями сучасного розвитку макросоціологічних теорій та досліджень.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90*

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	год.
у тому числі індивідуальні завдання	
10 год. (за рахунок самостійної роботи)	

** у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.*

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

ЗК 04 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 05 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

СК 01 Здатність оперувати базовим категоріально- понятійним апаратом соціології.

СК 02 Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК 03 Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

ПРН 1 Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності

ПРН 3 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі

ПРН 4 Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач

ПРН 8 Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури

1.8. Пререквізити: Вступ до соціології; Історія класичної соціології; Філософія

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Макрорівень соціальної життєдіяльності в фокусі соціологічних досліджень

Предметне поле макросоціології: великі соціальні системи та суспільства в цілому. Специфіка макропідходу на противагу мікро- та мезорівням аналізу. Структурний функціоналізм та системна теорія як основні концептуальні рамки для інтерпретації соціальної реальності. Ключові проблеми соціального порядку, структурної інтеграції та стабільності суспільств, методологічні виклики макродосліджень. Порівняльно-історичний метод та проблема агрегації емпіричних даних. Співвідношення макрорівневих структур із повсякденними практиками агентів.

Тема 2. Історична макросоціологія

Довготривалі еволюційні процеси розвитку людських суспільств від традиційних (аграрних) до сучасних індустріальних та постіндустріальних форм. Теорії модернізації та цивілізаційного аналізу Норберта Еліаса. Світ-системний підхід Іммануїла Валлерстайна та аналіз капіталістичної світової економіки. Внесок класиків соціології (Маркс, Вебер, Дюркгейм) у розуміння історичної динаміки соціальних інститутів. Дослідження макроісторичних зламів, революцій та трансформацій суспільного устрою. Роль випадковості та історичної випадковості у макроеволюції.

Тема 3. Макросоціальні, макроекономічні та макрополітичні форми суспільного існування

Взаємозв'язок та взаємодетермінація трьох базових підсистем суспільства – соціальної структури (класи, верстви, демографічні когорти), економічної системи (способи виробництва, відносини власності, глобальні ринки) та політичної організації (форми держави, легітимність влади, національно-державний устрій). Аналіз взаємовпливу змін. Капіталізм як «тотальна» соціальна форма. Типи політичних режимів у макроперспективі. Співвідношення громадянського суспільства з економічними та політичними інститутами.

Тема 4. Соціальний простір крізь призму макросоціологічного аналізу

Концепція соціального простору П'єра Бурдьє на макрорівні. Територіальні та геополітичні виміри соціального простору. Відносини «центр – периферія» у глобальному та національному масштабах. Проблема соціальної мобільності та відтворення структурної нерівності у просторовому розрізі. Вплив адміністративних та культурних кордонів на

конфігурацію соціальних полів. Відмінності між фізичним, економічним і соціальним дистанціюванням груп.

Тема 5. Макросоціальні процеси, зміни і рухи.

Типологія соціальних змін (еволюційні, революційні, реформаторські). Сутнісні характеристики макропроцесів: урбанізація, демографічний перехід, індустріалізація та глобалізація. Соціальні рухи як драйвери макрозмін (робітничий, феміністичний, екологічний, антиглобалістський рухи). Класичні та новітні теорії колективної дії. Механізми інституціоналізації змін та опір трансформаціям з боку сталих суспільних структур. Швидкість та спрямованість макропроцесів у контексті прискорення соціальних змін у сучасну епоху.

Тема 6. Масова поведінка, масові спільноти, масове суспільство.

Теорії масового суспільства Ф. Тьонніса, М. Горкхаймера, Т. Адорно, Е. Фрома, Хосе Ортеги-і-Гасета, Карла Маннгейма та Ханни Арендт. Характерні ознаки масових спільнот (атомізованість, анонімність, відсутність внутрішньої диференціації, одноманітність смаків та уподобань). Відмінності між масою, натовпом, публікою та соціальним класом. Специфіка масової поведінки та механізми зараження, навіювання та наслідування у великих соціальних групах. Роль засобів масової комунікації у конструюванні масової свідомості та маніпулюванні нею. Феномен масової культури та її вплив на суспільну мораль.

Тема 7. Нерівності в макрофокусі.

Структурна природа соціальної нерівності та її відтворення на рівні суспільства в цілому. Стратифікаційні системи (касти, стани, класи) та критерії диференціації (дохід, влада, престиж, рівень освіти). Глобальна нерівність між країнами «золотого мільярда» та периферією. Аналіз індексу Джині та абсолютної/відносної бідності як макросоціальних індикаторів. Взаємозв'язок економічної нерівності з політичною участю та доступом до публічних благ. Соціальні наслідки нерівності, зокрема обмеження вертикальної мобільності, відтворення еліт та зростання суспільної напруженості.

Тема 8. Розколи, розмежування, розділені суспільства.

Соціальні розколи (етнічні, релігійні, мовні, територіальні, політичні, культурно-ціннісні) як лінії структурування конфліктів у макросоціальних системах. Концепція «розділених суспільств» та моделі їхнього врегулювання (консоціативна демократія Аренда Лейпгарта, політика мультикультуралізму). Процеси соціальної сегрегації, поляризації та фрагментації суспільного простору. Наслідки глибоких розмежувань для соціальної когезії, колективної ідентичності та функціонування державних інституцій. Умови та механізми трансформації дезінтеграційних процесів у інтеграційні (національне примирення, консенсусні процедури).

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Макрорівень соціальної життєдіяльності в фокусі соціологічних досліджень	11	2	4			5	22	1	1			20
Тема 2. Історична макросоціологія	12	2	4			6	24	2	2			20

Тема 3. Макросоціальні, макроекономічні та макрополітичні форми суспільного існування	11	2	4			5	22	1	1			20
Тема 4. Соціальний простір крізь призму макросоціологічного аналізу	11	2	4			5	22	1	1			20
Тема 5. Макросоціальні процеси, зміни і рухи	11	2	4			5	22	1	1			20
Тема 6. Масова поведінка, масові спільноти, масове суспільство	11	2	4			5	22	1	1			20
Тема 7. Нерівності в макрофокусі	12	2	4			6	24	2	2			20
Тема 8. Розколи, розмежування, розділені суспільства	11	2	4			5	22	1	1			20
Усього годин	**90**	16	32			42	**180**	10	10			160

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д.ф)	Кількість годин (з.ф.)
1	**Макрорівень соціальної життєдіяльності в фокусі соціологічних досліджень** *Питання семінару:* 1. Макрорівень як специфічне об'єктне поле 2. Можливості та обмеження соціологічного макроаналізу 3. Стан та перспективи розвитку макросоціології 4. Коли не варто говорити про макросоціологію?	4	1
2	**Історична макросоціологія** *Питання семінару:* 1. Історична соціологія як міждисциплінарне поле 2. Витоки, національні традиції та покоління історичної макросоціології 3. Парадигмальні та оболонкові претензії макросоціології	4	2
3	**Макросоціальні, макроекономічні та макрополітичні форми суспільного існування** *Питання семінару:* 1. Проблема макрорівня як аналітично розділеного та органічно єдиного 2. Як співвідносяться макроформи різних полів? 3. Особливості методів макроаналізу різних полів	4	1
4	**Соціальний простір крізь призму макросоціологічного аналізу** *Питання семінару:* 1. Проблеми та дилеми концепцій соціального простору: макросоціальний вимір 2. Простір та поле. Простір чи поле?	4	1

	3. Проблема досяжності соціального простору на макрорівні		
5	**Макросоціальні процеси, зміни і рухи** *Питання семінару:* 1. Підходи, напрями та концепції соціальних процесів та змін 2. Процесуальна соціологія як різновид та складова макросоціології 3. Соціальний рух як групове втілення соціальних змін	4	1
6	**Масова поведінка, масові спільноти, масове суспільство** *Питання семінару:* 1. Варіації соціологічного розуміння масовості 2. Масові спільноти як об'єкт дослідницької критики 3. Масове суспільство: між наукою та ідеологією	4	1
7	**Нерівності в макрофокусі** *Питання семінару:* 1. Чи існують нерівності не макрорівня? 2. Макросоціологічний аналіз природи нерівностей та їхніх ефектів 3. Макросоціальний зв'язок нерівностей як предмет макросоціологічного аналізу	4	2
8	**Розколи, розмежування, розділені суспільства** *Питання семінару:* 1. Соціологічні поняття розколів, кліважів, розмежувань та розділеності 2. Розділені суспільства як об'єкт макросоціології 3. Методи та перспективи досліджень розділених суспільств	4	1
Усього годин		**32**	**10**

5. Завдання для самостійної робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д.ф)	Кількість годин (з.ф.)
1	*Підготування усного огляду* «Фундаментальні підстави виокремлення макропідходів у соціології»	5	20
2	*Підготування усного огляду «*Макропідходи історичної соціололгії»	6	20
3	*Підготування питань для дискусії «*Якими мають бути критерії виокремлення макро-?»	5	20
4	*Підготування до термінологічної дискусії з теми «*Центральні поняття макросоціології»	5	20
5	*Підготування огляду «*Макро- й мікроперспектива соціального простору»	5	20
6	*Підготування усного огляду макрокомпонентів й макрофакторів виборчої поведінки*	5	20
7	*Підготування усного огляду методів макросоціологічного аналізу*	6	20
8	*Робота над навчальним аналітичним матеріалом за темою курсу*	5	20
Усього годин		**42**	**160**

6. Індивідуальні завдання

Аналітична робота

7. Методи навчання

Лекції, презентації, семінари, робота в групі, розв’язання аналітичних професійних задач

8. Методи контролю

Контрольна робота, передбачені навчальним планом, творче завдання (аналітична робота із співбесідою-презентацією), робота на семінарах (виступи, доповіді).

9. Схема нарахування балів

<table>
<tr><td colspan="10">Поточний контроль та самостійна робота</td><td>Контрольна робота, передбачена навчальним планом</td><td>Аналітична робота</td><td>Сума</td></tr>
<tr><td>Т1</td><td>Т2</td><td>Т3</td><td>Т4</td><td>Т5</td><td>Т6</td><td>Т7</td><td>Т8</td><td>Т9</td><td>Т10</td><td rowspan="2">30</td><td rowspan="2">40</td><td rowspan="2">100</td></tr>
<tr><td colspan="5">15</td><td colspan="5">15</td></tr>
</table>

Мінімальний бал для допуску до заліку: 10 балів

Критерії оцінювання контрольної роботи

Відповідь повна, або з однією незначною помилкою	28-30 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	21-27 балів
Відповідь не досить повна, та (або) із суттєвими помилками	12-20 балів
Відповідь не повна, містить суттєві помилки	до 11 балів
Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає запитанню	0 балів

Критерії оцінювання творчого завдання

Виконане без помилок або з однією-двома незначними помилками	35-40 балів
Виконане з трьома-чотирма значними й незначними помилками	21-34 бали
Виконане не повністю та (або) із суттєвими помилками	10-20 балів
Виконане не повністю, містить суттєві помилки	до 9 балів
Виконання часткове, не відповідає поставленим завданням	0 балів

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
0-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Bourdieu, Pierre & Boltanski, Luc. La production de l'idéologie dominante. — P.: Demopolis,2008. — 157 p.
2. Bourdieu, Pierre. La Distinction: critique sociale du jugement. — P.: Minuit, 1979. — 670 p.
3. Cherniak, Kseniia & Lytovchenko, Artem. (**2023**). Positioning Post-Soviet Sociology in Global Sociology: Between the Global South and the Global North. Studies of Transition States and Societies, DOI: https://doi.org/10.58036/stss.v0i0.1067
4. Giddens, Anthony (1999) Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. London: Profile, 1999. – 318 p.
5. Hopkins A. G. Globalization in World History / ed. by Antony Hopkins. – New York: New York City, 2003. – 263 p.
https://commons.com.ua/uk/oligarhichna-demokratiya-ta-krizi/
6. Lytovchenko A. (2018). The destruction of political space: the case of Ukraine, 2014 / A.Lytovchenko, O. Muradyan // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – VI(26), I.: 156. – 2018. – p. 104-107 (in English) http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_vi_156_26.pdf
7. Lytovchenko, A., & Nekhaienko, O. (**2023**). Sociological perspectives of the study of the war factor in the dynamics of compliance with anti-pandemic measures (on the example of front-line Kharkiv). Scientific Journal of Polonia University, 55(6), 177-185. https://doi.org/10.23856/5523
8. Nash K. Contemporary Political Sociology. Globaliszation, Politics, and Power. Oxford :Blackwell, 2000. – P. 1–46
9. Nekhaienko O.V., Lytovchenko A.D. (**2025**) Historical sociology of urbanization: cities as arenas of power struggles. Habitus.(70), 48-54 DOI: https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.7
10. Nekhaienko, O., Yashkina D., Lytovchenko, A., Boiko D., Zaporozhchenko R. (**2024**). Discursive (re)production of social cleavages in the 2019 Ukrainian parliamentary elections. Southeast European and Black Sea Studies, DOI: https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2221956
11. Weinberg L. Global terrorism: a beginner's guide. – Oxford : Oneworld, 2005. – 182 p.
12. World Population Prospects, the 2010 Revision cn-line database. N.Y.: United Nations, 2011
13. Амін С. Економічна глобалізація та політичний універсалізм: чи суперечать вони одне одному? // Спільне. 02.01.2021. https://commons.com.ua/uk/ekonomichna- globalizatsiya-ta-politichn/
14. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / Пер. з англ. І.Андрущенко, М.Винницький. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 109 с.
15. Валерстайн І. Багатоликий европоцентризм // Ї. №39. – 2005 http://www.ji.lviv.ua/n39texts/wallerstein1.htm
16. Валерстайн І. Насильство і капіталістична світоекономіка // Ї. - №39. – 2005 http://www.ji.lviv.ua/n39texts/wallerstein3.htm

17. Валерстайн І. Про поступ і перехідні епохи // Вперед. – 07.04.2014. https://vpered.wordpress.com/2014/04/07/wallerstein-on-progress/
18. Валерстайн І. Україна у світосистемі // Ї. -№39. – 2005 http://www.ji.lviv.ua/n39texts/wallerstein2.htm
19. Гантігтон С. Зіткнення цивілізації? / С. Гантігтон // Філос. і соціолог. думка. – 1996. – № 1–2. – С. 11–24.
20. Горбач Д. 2004 і далі: «Олігархічна демократія» та кризи. «Спільне». **2024**
21. Лахман Р. Політика еліт і занепад США // Спільне. — 7.07.2020
22. Литовченко А., Бойко Д., Яшкина Д., Холм-Хансен Й. (**2023**). Дискурс поміркованості та згуртованості як ефективний електоральний інструмент: «Слуга народу» під час української парламентської кампанії 2019 року. *Ideology and Politics Journal*. 3(22), 2023. 93-118https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.03.00005
23. Нехаєнко Оксана, Литовченко Артем (**2023**). Концепт «винайденої традиції» Хобсбаума- Рейнджера в соціологічному аналізі освіти. Соціологія та сучасні соціальні трансформації: Матеріали XVI Міжнародної конференції студентів та молодих науковців (Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 17 листопада 2023 року). К.: Видавництво «Наукова столиця», 2024.- с. 87-90 https://sociology.knu.ua/sites/default/files/newsfiles/2023-sociology-and-contemporary-social-transformations-proceedings.pdf
24. Савельєва Т. П. Суспільні рухи в контексті соціальних змін. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: 1 рр. 2017. 167-180 (13)
25. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Едвард Саїд; пер. з англ. К. Ботанова, Т. Цимбал, Н. Ґхазалі,
26. Сасіна Л. О. Теорії соціальних змін / Л. О. Сасіна, Н. А. Мажник // Сучасні тенденції розвитку регіонів, підприємств та їх об'єднань: колективна монографія / Нац. Металург. Академія України; за ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. - Дніпро: Пороги, 2021. - С. 35-46
27. Т. Марценюк. – К. : Критика, 2007. – 608 с.

Допоміжна література:

1. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму / Пер. з нім. В. Купліна. — К.: Дух і літера, 2011. — 320 с.
8. Шульга М. Збій соціальної матриці : монографія / М. Шульга. – К. : Інститут соціології НАН України, 2018. – 284 с. – URL : https://isoc.com.ua/assets/files/news/2019/shulga_social_matrix_05-12.pdf.
9. Українське суспільство 1994-2004: Моніторинг соціальних змін (Розділ третій). Київ: ІС НАНУ, 2005.